

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 79

YIL VII

MAYIS 1969

BİRİNCİ MİLLETLERARASI KIBRIS TETKİKLERİ KONGRESİ

(14 - 19 Nisan 1969)

Prof. Dr. Halil İnalçık

14-19 Nisan tarihleri arasında Kıbrıs'ta Lefkoşa'da Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi toplanmıştır. Kongre'yi düzenleyen Kıbrıs Tetkikleri Cemiyeti ada Rumları tarafından 33 yıl önce kurulmuş olup tabiiyle yalnız Rum görüşünü ve çıkarlarını temsil eder. Adada 1960 yılındanberi bir Kıbrıs Türk Tarih Kurumu faaliyette ise de, belli sebeplerden dolayı arada bir işbirliği kurulamamıştır. Bu kongre tamamiyle Rumların teşebbüsüyle ve Başpiskopos Makarios'un himayesi altında düzenlenmiş ve toplanmıştır.

Kongrenin mahiyeti ve gayesi, tertip komitesi ve Kıbrıs Tetkikleri Cemiyeti başkanı Dr. K. Spyridakis'in ağzından şöyle özetlenmiştir: "Dört yıl önce tasarlanmış olan bu milletlerarası kongreyi toplamaktan amacımız, Kıbrıs üzerindeki tetkikleri ilerletmeye yardımdır. Cemiyetimiz bu biçimde bir ilmi kongreye yaraşan ölçüyü muhafaza etmek için elindeki her türlü imkânı harcayacaktır. Adaya mahsus şartlar, tartışmalar sırasında siyasî düşüncelerin araya karışmasına sebep olabilir. Buna meydan vermemeye çalışacağız. Üyelerden bu noktayı göz önünden kaçırmamalarını rica ederiz. Adanın tarihi ve kültürü eski çağlardanberi bir çok milletlerin ilgisini üzerinde toplamıştır. Bu sebeple yabancı bilgilerin Kıbrıs'ın tarihi, arkeolojisi, dili, folkloru, dinî hayatı ve bunlarla ilgili konular üzerinde yapmış oldukları araştırmaların böyle bir kongrede bir arada tartışılması gerektiği inancıyla bu kongre düzenlenmiştir". Spyridakis'in beyanına göre, dünyanın dört tarafından yirmi dört millete mensup 360 mütehasşis daveti kabul etmiş ve bunlardan ikiyüzü bir ilmi tebliğ vermeyi vaad etmişlerdir. Şunu hemen ilâve etmem gerekir ki, kongreye katılacağını söyleyen ve adları programda ilân edilenlerden üçte biri gelmemiştir. Birçok oturumlar yarı yarıya boş geçmiştir. Gelen üyelerden büyük bir kısmını Yunanistan'dan gelenlerle Yunan asıllı kimseler teşkil etmekte idi. Meselâ, Amerika'dan gelen Amerikan üyelerin çoğunluğu vaktiyle Kıbrıs'tan veya Yunanistan'dan Amerika'ya göç etmiş kimseler veya çocukları idi. Eski çağ ve orta çağ konularında dünyaca ta-

nın bazı otoritelerin hazır bulunduğu doğrudur. Bunlardan bir kaçının adını anmış olmak için, Kıbrıs arkeolojisinin kurucularından İsveçli E. Gjerstadt, C. Schaeffer, milletlerarası bizantinistler Cemiyeti başkanı P. Lemerle, tanınmış İngiliz bizantinisti S. Runciman ve J. M. Hussey, Dijon Edebiyat Fakültesi dekanı J. Richard ve Hamburg Üniversitesi Şark Tetkikleri Semineri müdürü tanınmış orientalist B. Spuler kongreye katılanlar arasında idi.

Kongre tertip heyeti, Türkiye'de bazı mütehassıslara geçen sene bazı davetiyeler göndermişti. O zaman adadaki şartların bir iştirak için elverişli olmadığı düşünülürdü. Bu sene davet tekrarlandı ve Türkiye'den bir heyetin katılmasının faydalı olacağı mütalea edildi. Rum tertip heyetinin, Kıbrıs'taki Türk cemaatinden katılmak ve tebliğ vermek isteyenlere de fazla güçlük çıkarmadığı görüldü. Bu suretle Ankara'da Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün aracılığı ile bir heyet teşkil edildi. Bu heyete şimdiye kadar Kıbrıs tarihi ve kültürü ile ilgilenmiş coğrafyacı, tarihçi, etnolog ve sanat tarihçisi mütehassıslar dahil oldu. Tarih alanında eskiçağ, ortaçağ, Selçuk ve Karaman, Osmanlı devri ve nihayet son devir üzerinde ihtisası olan kimselere başvuruldu ve bunlardan büyük kısmı geleceklerini bildirdiler. Fakat bazıları sonradan mücbir sebeplerle katılmak imkânını bulamadıklarını beyan ettiler ve heyete dahil olmadılar. Bu sebepten kongrede eski ve ortaçağ seksiyonlarında temsilcimiz görünmedi. Neticede Türkiye'den üç coğrafyacı (Prof. Cemal Alagöz, Prof. Cevat Gürsoy ve Prof. Talip Yücel), dört tarihçi (Prof. Halil İnalçık, Doç. Cengiz Orhonlu, Doç. Nejat Göyünç ve Halil F. Alasya), iki sanat tarihçisi (Dr. Emel Esin, Doç. Dr. Gönül Öney), bir etnolog (Prof. Nermin Erdentuğ), bir filolog (Prof. Hasan Eren) ve Kıbrıs kültür tarihi mütehassısı (Beria Özoran) Kıbrıs'a giden heyete dahil oldu (Prof. H. N. Pamir, rahatsızlığı sebebiyle gelemeyince de, tebliği kongrede okunmuştur). Türk heyetinin organizasyon işlerini TKAE genel Sekreteri Prof. Talip Yücel üzerine almış, heyeti temsil ve ilmi hazırlıklar ve yayınlara bakma vazifesi bu satırları yazana havale edilmiştir.

Gelen davetiyelerde Kongre resmi dilinin batı kültür dilleriyle, Rumca olduğu, aralarında Türkçenin bulunmadığı dikkatimizi çekti. Hukukî ve ilmi bakımlardan açıkça bir haksızlık teşkil eden bu durumu düzeltmeleri için bir yazı ile tertip komitesi nezdinde müracaatta bulundum. Tatmin edici bir cevap alamayınca meseleyi Kongre genel heyeti önüne götürmeğe karar verdik.

Kongreye yabancılar ve Rumlar tarafından sunulan tebliğler, heyet Kıbrıs'a gidinceye kadar malûm olmamıştır. Bununla beraber, Rumların tertiplemediği bu milletlerarası kongrede, adada Türk devrinin ve Türk ce-

maatinin ehemmiyetini küçümseme çabalarında bulunulacağı ve adanın kültür ve tarih bakımından aslen Yunanlılığı tezinin esas alınacağı belli idi. Kongre'nin açılışında verilen nutuklarda bu nokta gün gibi ortaya çıktı.

14 Nisan günü Kıbrıs Hilton otelinin cidden güzel süslenmiş büyük salonuna girdiğimiz zaman tertip heyetinin oturduğu başkanlık kürsüsünün sağ tarafında yüzleri seyircilere dönük yirmi-otuz rahibin uzun siyah elbiseleri ile yer almış olduğunu gördük. İlmî Kongrelerde alışılmamış bu manzara karşısında çoğumuz hayret ve merakta idi. Arkasından Başpeskopos Makarios kapıdan girerek ağır adımlarla ilerlemeğe başlayınca durumu anladık. Rahipler topluluğu hep bir ağızdan bir ilâhi tutturdular. Bir anda kendimizi kilisede zannettik. *His Beatitudo* (Saadetli manasına Başpeskopos için kullanılan unvan) ağır ağır kürsüye çıktı. Rumca nutkunu okumağa başladı.

EOKA'nın manevî lideri, ENOSİS bayraktarı, bütün dünyayı ateşe atmağa hazır ve bunca masum kanının dökülmesine sebep olan adam, şimdi önümüzde uhrevî bir kılığa girmiş ilâhilerle kürsüye çıkan mütevazî ve yumuşak bir tonla konuşan bu adam olabilir mi idi? O şimdi, yanılmaz ve yanılmaz objektif ilmin koruyucu olduğunu ilân ediyordu. Fakat elimize verilen İngilizce tercümede nutkun şu parçası hiçbir hususta şüphe bırakmayacak bir açıklıkta idi. Başpeskopos Makarios diyordu ki: "Tarih boyunca Kıbrıs çeşitli milletlerin bir birleşme köprüsü olduğu gibi, bir çatışma yeri de olmuş, zaman zaman çeşitli milletler adayı fethederek onun toprağında kültür ve etnolojik izlerini ve fetihlerinin kalıntılarını bırakmışlardır. Kıbrıs tarihi hareketli bir tarihtir. Fakat ada, çok erkenden asıl şeklini almış ve asırlar boyunca bu asıl hüviyetini ve kişiliğini saklamağı başarmıştır". Yabancılara hitaben şunu da ilâve ediyordu: "Burada varlığınız, bugün Kıbrıs'ın siyasî güçlülere rağmen tamamiyle benimsediği ve paylaşmak istediği bir kardeş olma ve işbirliği ruhuna da tamkılık etmektedir". Başpeskopos'un bu tarihî hüviyet ve kişilikten ne anladığı ve kardeşleşmenin ne mâna ifade ettiğini Kongre tertip heyeti başkanı ve Rum idaresinin Eğitim bakanı Sypridakis pek iyi açıklamıştır. Makarios'dan sonra kürsüye gelen Spyridakis, aynen şunları söyledi: "Bu kadim Kıbrıs toprağı, üç bin beş yüz yıldır bir Yunan toprağı olagelmıştır. Burada ikametiniz sırasında adayı daha iyi tanıyacaksınız ve Kıbrıs halkı ile şahsî temaslarınız neticesinde umarız ki, onun yaşayışının her yönünü hakkiyle görüp anlamak fırsatını elde edeceksiniz. (Not: Yabancılar Türk kesimlerine ve köyelerine götürülmemişlerdir). Aynı zamanda onun kültürüne yabancı milletlerin çok ve çeşitli isgallerine ve çeşitli kültür tesirlerine rağmen üçbin beşyüz yıldan fazla bir zamandan-

beri tarih ve geleneklerinin devamına şahid olacaksınız.. Bizim en yüksek emelimiz, Kıbrıs'ı küçüklüğüne rağmen yalnız Kiproloji araştırmalarının bir merkezi haline getirmek değil, aynı zamanda Büyük İskender'in öncüsü Salamis'li Evagoras'ın ikibin beşyüz yıl önce yapmak istediği şeyi yapmak, yani Kıbrıs'ı o kültürü bütün Doğu Akdeniz'e yayan bir merkez yapmaktır". Aynı Spyridakis, kapanış oturumunda delegelere dağıtılan İngilizce kâğıtta "Doğu Akdeniz'in bu Yunanlı köşesinden" dem vurmakta, "Onun zamana ve bir çok fatihlerin gelmesine rağmen Miken Yunanlılarının gelişindenberi tespit ettiği karakterini sakladığını" belirtmekte idi. Böylece Rum ileri gelenleri, bu kongrenin ENOSİS'e ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki İskendervâri fetihlerine "ilmî" deliller sağlama vazifesiyle toplandığını önceden tespit ve ilân etmiş oluyorlardı. Adada gelip geçmiş fâtihterin izleri ve kalıntıları diye bahsedilenler, dört yüz yıldır işlediği toprağı, bütün zulüm ve tehditlere rağmen yine de gidip işleyen binlerce köylüsü ile, tahsilini, işini gücünü bırakmağa mecbur olmuş ve yılmaz mücahitleriyle, Kıbrıs toprağını imanı, elinin emeği, alınının teriyle vatan yapmış olanlardı. Adanın her bucağında, minareleri ve bayrakları ile dipdiri var olan Türklerdi. Rumların daima yanıldığı, anlamak istemedikleri gerçek işte bu gerçektir. Makarios ve Spyridakis'den sonra delegasyon mümessilleri açılış hitabelerini yapmağa başladılar. Sıramız geldiğinde hitabemde bu nokta üzerinde durdum ve dedim ki: "Kıbrıs tarihi ve kültürü üzerinde milletlerarası bir kongrenin Türkler ve Türkiye için özel bir mânası vardır. Burada sadece şu noktayı belirtmek isterim ki, Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası idi, bu imparatorluk bu gün yok olmuş bulunuyor, fakat bu ada üzerinde daima bir Türk cemaati mevcut olmuştur. Bu cemaatin tarih ve kültürüne gereken dikkat gösterilmezse ne modern zamanlarda Kıbrıs'ın tarihi, ne de adanın bugün içinde bulunduğu şartlar bir izah şekli bulabilir. Bu münasebetle şunu da işaret etmeliyim ki, Türk arşivlerinin eşsiz zenginliği sayesinde Osmanlı-Türk devri ada tarihinin vesikalara göre en iyi araştırma imkânı olan devridir. Bütün bu vesikalar Türkçe yazılmıştır. Türk dilinin Kıbrıs tetkikleri bakımından bu ilmî ehemmiyeti göz önüne alınırsa, Türkçeyi Kongrenin diğer resmî dilleri arasında görmeği beklemek çok tabii idi".

Salonda yalnız Türk delegelerinin değil yabancılardan büyük bir çoğunluğun da bu sözleri alkışlaması, görüşümüzün haklılığını bitaraf akıl ve insafın tamamiyle tasvib ettiğini göstermekte idi.

Kongre, o gün öğleden itibaren eski, orta ve yeni çağlar seksiyonları halinde çalışmalarına başladı. Yeniçağlarda seksiyon başkanlıklarından biri bize verilmişti. Bekleneceği gibi, yeniçağ seksiyonu, Rumların ve Türklerin çoğunlukta bulunduğu ve en hararetle tartışmaların

vuku bulduğu seksiyondu. Burada tebliğlerin konularını birer birer özetlemeğe imkân yoktur. Bunları gruplandırmağa çalışırsak Rumlar ve yabancılar Kıbrıs kilisesi tarihine ve kilise adamlarına, Osmanlı-Türk idaresinde Kıbrıs Rumlarının durumuna, isyan hareketlerine ve hazırlıklarına, Kıbrıs Rumlarının edebiyat ve diline ait tebliğler okudular. Türkiye'den gelen on iki ve Kıbrıs Türk topluluğundan altı mütehassıs ise, Anadolu ile Kıbrıs arasında coğrafi bağılıklara, fetihten sonra Osmanlı-Türk idaresinin karakteri, Türk nüfusunun adaya yerleşmesi, Osmanlıların kiliseye verdiği imtiyazlar, Türklerin adada yaptıkları mimarî eserler, Kıbrıs'la ilgili Osmanlı-Türk minyatürleri, adada Türkler zamanında maarif, hukuk ve evkaf, fikir hareketleri, basın ve nihayet ada Türklerinin lehçe özellikleri üzerinde tebliğler verdiler. Rumların bu kongredeki tebliğlerinde ve daha önce yapılmış olan yayınlarında üzerinde durdukları iddialar şunlardı: Türkler adayı istilâ ettikleri zaman halkı amansızca yok ettiler, memleketi harabettilediler. Bu yüzden nüfus ve gelir Türk idaresi altında büyük bir düşüş gösterdi. Ağır vergiler ve kötü idare yüzünden Rumlar fetihten kısa zaman sonra isyan ve "kurtuluş" hareketlerine giriştiler. Kıbrıslı Rumlar ortak bir Yunan vatanı fikrini erkenden benimsediler. 1821 Yunan isyanı esnasında bu harekete şuurla katıldılar ve bu yüzden zulümlere uğradılar vesaire. Tebliğlerde genellikle 1931'den sonraki tarihe yer verilmemiş, böylece politik tartışmaların önlenebileceği düşünülmüş olmalıdır. Bununla beraber, Yunanlılardan Alivizatos "Kıbrıs'ın anavatan Yunanistanla birleşmesi halinde Kıbrıs kilisesinin bağımsızlık durumu" ve Frangistas, Kıbrıs'ta yeni kanunlar yapılırken Yunanistan kanunlarının örnek alınması gerekliliği üzerinde tebliğler yaparak kongre çalışmalarını politik bir zemine sürüklemişlerdir. Bu tahriklere rağmen Türkler bir ilim kongresine yakışacak şekilde gerçekler ile vesika ve deliller üzerinde durmak ve tartışmak prensipine sadık kalmağa çalışmışlardır. Kongrenin genel sekreteri T. Papadopoulos istisna edilirse, Rumlar ve Yunanlılar çoğu zaman bir polemik havasına girmişler, yukarıda özetlediğimiz yanlış geleneksel görüşleri delil ve vesikaya itibar göstermeden iddiaya devam etmişlerdir. Osmanlı tarihinde çöküş devrinin şartlarını bütün Osmanlı tarihine mal etmek ve önceden edinilmiş olumsuz hükümlerde direnmek onların bu tutumlarının başlıca sebepleri idi. Türk tarihçileri arşiv vesikalarına dayanan tebliğlerinde, Türklerin adayı istilâ ettikleri zaman yalnız Venediklilere ve Frank asilzade sınıfına karşı amansız davrandıkları, yerli reayanın, canlarını ve mallarını tesirli şekilde korudukları, bu Rumların da Osmanlı idaresini eski idareye tercih ederek karşı durmadıklarını, nüfus katliâmı ve azalmasının tamamıyla gerçeğe aykırı bir iddia olduğu, vergi gelirlerinde beşte dört bir

azalmanın sadece Osmanlıların bir takım eski ağır vergileri kaldırmış veya hafifletmiş olmalarından ileri geldiğini, Osmanlıların bilhassa toprak köleliğini kaldırdıklarını göstermişlerdir. Fetihden sonra Venedik'te bulunan Kıbrıslı Rumların adaya dönmek için Osmanlı makamları nezdinde teşebbüsleri, Osmanlı idaresinin getirdiği elverişli şartları teyit eden bir başka tanık olarak ileri sürülmüştür. Rumların son zamanlarda üzerinde durdukları dikkate değer iddialardan biri, adaya gelmiş olan Türk göçmenlerinin az sayıda oldukları ve adadaki Türk topluluğunun yerli Rumların islâmlaşması ile meydana geldiği iddiasıdır. Bu, ilerde Rumlaştırma hareketleri için bir bahane yaratma ve Türkler arasında anavatan Türkiye'ye bağlılığı zayıflatma maksadıyla ileri sürülmüş şeytanca bir iddiadır ve hiç bir esasa dayanmamaktadır. Bu politika, komşumuz olan memleketlerde, Türk okullarını kapatıp Türkleri ortadan kaldırmak için baş vurulan malûm bir temsil politikasıdır. Makarios'un sunduğu azınlık hukukunun arkasından ada Türklerini hangi âkıbetin beklemekte olduğunu işaret etmesi bakımından bu iddia bizi uyarmalıdır. Her yerde Türk varlığının sinsi metodlarla yok edilme plânlarını dikkatle izlemekteyiz. Uzun vadeli Rum plânının bir yönü de, iktisadî propaganda ve boğma plânı olduğunu Kıbrıs'taki ikametimiz sırasında Rum gazetelerini takib ederek ve durumu yakından görerek anladık. Bu gazeteler diyorlar ki, Türkler iktisadî bakımdan bir çıkmaz içindedirler ve umutsuz bir duruma düşmüşlerdir. Bu şartlar altında Rumlarla iş birliği yapmaktan başka çare yoktur. Tabii Rum idaresi bir taraftan da bu iktisadî şartları daha da umutsuz bir hale getirmek için her türlü tedbiri almakta tereddüt etmemektedir. Nüfus meselesi üzerinde, sözde ilmî iddiaların nerelere kadar uzandığını bundan daha açık hiç bir şey göstermez. Rum idaresi, şimdi uzun vadeli sinsi plânlarla Türklüğü zayıflatmak ve yıkma plânı uygulamaktadır. Nüfus ve islâmlaşma hakkındaki iddialar, kesin vesika ve rakamlar karşısında bu kongrede tamamiyle suya düşmüştür. Fetihden sonra Güney ve Orta Anadolu'dan her on haneden bir hane olmak üzere nüfus göçürülmesi plânlanmış, böylece 12 bin aile yazılmıştı. Doç. Cengiz Orhonlu Osmanlı sürgün defterine göre tespit edilen bu 12 bin haneden 8 bininin adaya geçirilmiş olduğunu göstermiştir. Adada ayrıca 2800 Türk, kalelerde muhafaza hizmetinde bulunmakta idi. İşte Kıbrıs Türklerinin ataları bu Anadolu nüfustur. Bunlar adaya âlet ve öküzleriyle, köylerde ve şehirlerde yerleşmek ve yeni bir vatan kurmak üzere geçmişlerdir. Venedik idaresinin, Osmanlılar gelmeden ova köylerinin nüfusunu dağlık mıntıkaya göçürttükleri ve tahrip ettikleri bir tarihî vakıadır. Bu köyleri, Türk göçmenleri ihya etmişlerdir. Prof. Hasan Eren, lehçe tetkikleriyle Kıbrıs'taki Türklerin Orta

ve Güney Anadolu ağızlarına bağlılığını ortaya koyarak ada Türklüğü'nün menşei meselesine dil bakımından yeni bir delil katmıştır. Ada Türklerinin dilleri, kültürleri ve etnik menşeleri itibariyle Anadolu Türklüğünün ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeği bu kongrede inkâr edilemez bir şekilde ispatlanmıştır. İslâmlaşmalara gelince, Doç. Dr. Nejat Göyünc, fetihten sonra Müslüman olarak Osmanlı idaresi hizmetine geçen Lâtin veya Rum aslından olanların ne kadar az sayıda olduğunu göstermiştir. Bu hal, her Osmanlı fethinden sonra olagan bir şeydir. Yerli Rum halkından islâmiyeti kabul edenlere gelince, Kıbrıslı Vergi Bedevi, Lefkoşa kadısının sicil defterlerinden yaptığı tetkiklere göre, üç asır boyunca ancak dört yüz kadar islâmlaşma olayı tespit edebilmiştir. İslâmlaşma sırasında genellikle yerli halk dilini ve etnik hususiyetlerini saklar. Arnavutluk ve Bosna'da bu böyle olmuştur. Kıbrıs'ta başka türlü olamazdı. Halbuki Türk köylüleri arasında kırk elli yıl önceye kadar Rumca bilen nadirdi.

Prof. Nermin Erdentuğ tebliğinde ada Türklerinin Anadolu Türkleriyle etnolojik bağlarını, âdet ve kültürlerinde birliği göstererek bu gerçeği bu açıdan da gözler önüne sermiştir. Esasen adadaki Türklerin millî benliğini tayin için bu delillere gitmeğe zaten lüzum yok. Bugün Kıbrıs'ta Türkler arasında dolaşırsanız kendinizi İzmir'de, Aydın'da, Konya'da, Erzurum'da sanırsınız. Onlar her şeyi ile o kadar Türktür, o kadar Atatürkçüdürler. Yalnız orada iken Kıbrıslılardan birisinin bir kaygı ve yakınmasını burada yansıtmayı kendime vazife bilirim. O, acı acı dedi ki, moda halini alan bazı telkinlerle, çok az da olsa bazı gençler arasında bir akım kendini göstermiştir. Bu akım Kıbrıs'ta millî varlığımızın bütün temellerini yıkmak isteyenlerin yarattığı bir propagandadır. Antlaşmaların kaldırılması, bütün yabancı kuvvetlerin — tabii bu arada Kıbrıs Türklerinin varlığının garantisi olan Türk alayının — çekilmesi, demokratik seçimler yapılması, yani Türk topluluğunun ayrı bir cemaat olarak aldığı bütün hakların terk edilerek Rum çoğunluğunun merhametine bırakılmış bir azınlık durumuna getirilmesi, işte istedikleri şeyler. Benim bildiğim ve gördüğüm gerçek şudur: Orada, çocuğu, ihtiyarı, anasıyla Kıbrıs Türk'ü bir şey için direniyor, bir şey için bu ölümden beter nöbete katlanıyor: Türk adını şerefle taşımak için.

Genç arkadaş, bayrağın mânasını anlamak için git onu Erenköy'de gör. Odanda kurduğun vehimler bir anda yüreğini kavuran bir ateş olacak, Baf'ta bir mahalleye sıkıştırılmış, suyu kesilmiş, malı alınıp yakılmış, yıkılmış kardeşlerini ve mezbele haline getirilmiş lise binasının

da çerçevesinden çekilip parçalanmış Büyük Türk'ü git gör. Göklerden boşalan bir İzmir marşı orada senin duymaz kulaklarını yırtacak, görmez gözlerini alev alev yakacak. Ben herşeyden evvel insaniyetçiyim diyorsan, yine git, insanlığandan, insaniyetçiliğinden utanırsın. Yanlış anlama, biz viraneler üzerinde umutsuzluk görmedik, biz orada Türk'ün yoktan var eden gücünü bir kere daha gördük. Evet, Kıbrıs'ta Türklük suuruna, Kongre tebliğleri ne bir şey katar, ne de onu sarsabilir.

Kongre'de sanat tarihçisi Doç. Gönül Öney, Kıbrıs Türklerinden Cevdet Çağdaş, Hakkı Atun, Kıbrıs'ta Osmanlı Türklerinin bırakmış oldukları sanat eserlerini, hanları, mezar taşlarını, evleri inceleyen tebliğler yaparak bunların Osmanlı-Türk sanatının öz malı olduklarını ortaya koymuşlardır. Emel Esin'in Kıbrıs'la ilgili Osmanlı minyatürleri bu tebliğleri tamamlamıştır. Türklerin adaya yalnız bir halk kültürü değil, aynı zamanda imparatorluk düzeninde gelişmiş yüksek bir kültürün eserlerini de getirmiş ve adaya damgasını vurmuş olduğunu gösteren bu tebliğler ilgi ile izlenmiş ve takdir toplamıştır. Adaya bu yüksek kültürün getirdiği en dikkate değer müesseselerden adalet ve evkaf müesseseleri ihmal edilemezdi. Bu konuları Kıbrıs'lı iki muhterem şahsiyet, emekli evkaf müdürü Kemal Dizdar ve hakim M. Zekâ Beyler ele aldılar ve vukufı verdikleri bilgiler ilgi ve istifade ile izlendi. Beria Özoran'ın Kıbrıs'ta Türk Kültürü ve Kıbrıslı Ali Süha'nın Kıbrıs'ta Türk eğitimi üzerinde yaptıkları tebliğler Türklerin modern kültür faaliyetleri hakkında yetki ile yapılmış orijinal tebliğlerdi.

Rum tertip komitesi, folklor gösterilerinde Kıbrıs Türk ekibinin katılma isteğini olumlu karşılamamıştı. Onlar Türk kesiminde ayrı bir gece tertipletiler ve oyunlarındaki ritm, zerafet ve orijinallik ile yerli yabancı herkesi hayran bıraktılar. Kıbrıs Türk'ü kendi varlığını tanımamakta o kadar körü körüne inad eden Rum idaresinin karşısında o kadar büyük bir benlik ve o kadar titiz bir millî haysiyet duygusuna sahiptir ki, her sahada Rumluk karşısında varlığını göstermek için yaptığı ve başardığı şeyler cidden hayret vericidir. İşte, Kız Enstitüsü talebelerinin açtığı sergi dünyanın herhangi bir merkezinde hayranlık toplayacak bir nefasette idi.

En güç şartlar altında bu yüzyirmi bin Türk'ün Kıbrıs'ta medenî bir cemiyetin bütün ana müesseselerini yaratıp yürüttüğünü görmek her Türk'ün göğsünü kabartacak bir başarı örneğidir. Ayrı yönetimi, mücahitler ordusu, polisi, liseleri, bütün köylerinde mektepleri, gazeteleri, radyosu ile bu küçük bir Türkiye'dir. Şunu tam bir inançla söyleyebilirim ki, bütün güçlük ve imkânsızlıklara rağmen, Kıbrıs Türk'lüğü

Rumlar karşısında bugün bağımsız ve ağır basan bir varlık olarak her zamandan güçlü bir halde ayakta. Bugün fiilî kuvvet dengesini Türkler yaratabilmişlerdir. Şunda herkes müttefiktir ki, bu durum daha önce yapılabilsaydı bir çok felâketler önlenmiş olurdu. Bugün Rum idaresi dış geçiremeyeceğini bildiği içindir ki, uzakta durmaktadır. Fakat hiç bir zaman hatırdan çıkarmamak lâzımdır ki, en ufak bir gevşeme ve hepsinden kötüsü anavatanda vahim bir iç çekişmenin vukuu halinde düşman sinsi propaganda ve iktisadî boğma taktiğini bırakarak amansız saldırısına yeniden başlayabilir. O zaman Ada Türkleri ve Türkiye için tamiri imkânsız bir çökme olabilir. Dâvayı sağlam esaslara bağlayıncaya kadar, orada ve burada aynı azim, beraberlik ve takip fikrini göstermeliyiz. Orada her Türk Türkiyemizin ve herbirimizin emniyeti ve selâmeti için gece gündüz canı bahasına nöbet tutan bir askerdir. Onları bir an unutmayalım. Talebimiz, hocamız, gazetecimiz onlara gidip yalnız olmadıklarını duyuralım.
